

نظریه اجتماعی شهری

(شهر، خود و جامعه)

تالیف

مایکل باندز

ترجمه

رحمت‌اله صدیق سروستانی

انتشارات دانشگاه تهران

شماره ۳۱۹۵

شماره مسلسل ۶۸۴۹

Bounds, Michael	باندز، مایکل
نظریه اجتماعی شهری (شهر، خود و جامعه) / مایکل باندز؛ [مترجم] رحمت‌اله صدیق سروستانی. تهران: دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۰. ج. ۴۴۳، ص. (انتشارات دانشگاه تهران: شماره ۳۱۹۵).	
ISBN 978-964-03-6153-5	
فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.	
Urban social theory : City, self, and society, 2004.	عنوان اصلی:
نمایه.	
جامعه‌شناسی شهری. صدیق سروستانی، رحمت‌اله، ۱۳۲۷ - مترجم. دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات.	
۱۳۹۰	۳۰۷/۷۶
۲۲۸۰۳۱۹	HT ۱۵۱ / پ ۶۶ ن ۲۶
	شماره کتابشناسی ملی

عنوان: نظریه اجتماعی شهری (شهر، خود و جامعه)

تألیف: مایکل باندز

ترجمه: دکتر رحمت‌اله صدیق سروستانی

ویراستار: فرشاد رضوان

نویت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۳-۶۱۵۳-۵

ISBN 978-964-03-6153-5

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مترجم است»

«کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است»

بها: ۹۸۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرش فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - سایت: www.press.ut.ac.ir

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۰۱۲۰۷۸

فهرست

مقدمه مترجم.....	ذ
مقدمه.....	ز
ساختار کتاب.....	س
فصل یکم. شهر و نظریه اجتماعی.....	۱
مقدمه.....	۲
نظریه‌های کلاسیک.....	۳
امیل دورکیم.....	۵
کارل مارکس و فریدریش انگلس.....	۸
بورژوازی.....	۹
ایدئولوژی و آگاهی.....	۱۰
آگاهی و وجدان جمعی : دورکیم و مارکس.....	۱۱
بیگانگی و آنومی.....	۱۱
ماکس وبر.....	۱۳
مفهوم عقلانیت در آثار وبر.....	۱۷
مفهوم کنشگران عقلانی.....	۱۸
مارکس و وبر.....	۱۹
فردیناند تونیز.....	۲۰
گنورگ زیمل.....	۲۱
مکتب شیکاگو و متفقدانش.....	۲۲
لونیس ورت.....	۲۸

ح	نظریه اجتماعی شهری
۲۹	نقد گنز
۳۱	واکنش فیشر نسبت به نظریه‌ی لوئیس ورت
۳۳	مکتب کنش متقابل نمادین - خود، جامعه و زندگی روزمره
۳۴	اروینگ گافمن
۳۵	بوگر و کلنر
۳۷	نظریه‌ی انتقادی: ایدئولوژی و معرفت - مکتب فرانکفورت
۴۱	یورگن هابرماس
۴۵	مارکسیسم معاصر و اقتصاد سیاسی
۴۶	مانوئل کستلر
۴۹	دیوید هاروی
۵۲	ری پال و مدیریت گرای
۵۴	ساسکیا ساسن
۵۷	نظریه‌ی اجتماعی معاصر، پیر بوردیو و عادت واره
۵۹	آنتونی گیدنز، مسافت‌یابی، ساختار و عاملیت
۶۲	پسامدرنیته
۶۳	ژان فرانسوا لیوتار
۶۴	میشل فوکو
۶۶	شهرگرایی پسامدرن
۶۸	نتیجه
۷۴	پرسش به منظور بحث
۷۵	منابع مفید مرتبط
۷۷	فصل دوم، تاریخ شهری
۷۸	مقدمه
۷۹	نخستین کلانشهر؟
۷۹	شهر در تاریخ

فهرست.....	خ
توسعه شهری و شهر قرون وسطایی.....	۸۶
سرمایه‌داری بازرگانی، شهر، دولت و ملت.....	۸۹
امپراطوری‌ها و شهرهای مستعمراتی.....	۹۱
شهرهای صنعتی.....	۹۳
بورژوازی صنعتی.....	۹۵
نخستین توسعه‌های شهری در استرالیا.....	۹۶
توسعه اقماری - کلانشهری.....	۹۹
شهرهای تجاری استرالیا.....	۱۰۱
شهرنشینی استرالیایی معاصر.....	۱۰۴
نتیجه.....	۱۰۹
پرسش به منظور بحث.....	۱۱۰
منابع مفید مرتبط.....	۱۱۱
فصل سوم : اجتماع، شمال شهرنشینی و سرمایه‌ی اجتماعی.....	۱۱۳
مقدمه.....	۱۱۴
ضد - شهرگرایی.....	۱۱۵
مفهوم اجتماع.....	۱۱۶
روستایی - شهری.....	۱۱۸
شمال شهر بورژوازی.....	۱۱۹
اجتماع و شمال شهر.....	۱۲۰
خانه‌سازی انبوه.....	۱۲۱
شهرک‌های جدید.....	۱۲۲
عقل‌گرایی در برابر اجتماع.....	۱۲۴
اجتماع‌گرایی.....	۱۲۵
طرز و شمول.....	۱۲۷
اجتماع و تمایلات جنسی.....	۱۲۹

۱۳۲	 نظریه اجتماعی شهری
۱۳۳	 زمان و فضا در مناطق شمال شهری
۱۳۴	 اجتماعات محصور
۱۳۷	 سرمایه‌ی اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی
۱۳۸	 شهرگرایی نوین
۱۴۰	 نتیجه
۱۴۱	 پرسش به منظور بحث
۱۴۱	 منابع مفید مرتبط
۱۴۳	 فصل چهارم - تصاویر شهرها و بر ساخت اجتماعی معنا
۱۴۴	 مقدمه
۱۴۵	 نقشه‌برداری شناختی
۱۴۷	 روان‌شناسی محیطی
۱۴۸	 خلق ایده‌آل‌ها
۱۵۱	 نقشه‌برداری فرهنگی
۱۵۲	 تولید فرهنگی
۱۵۳	 قرائت مناظر
۱۵۵	 فروش مکان‌های شهری
۱۵۶	 نگاه خیره‌ی گردشگر
۱۵۹	 رویدادهای دیدنی و شهر
۱۶۱	 مکان برگزاری رویدادهای دیدنی
۱۶۳	 فضای عمومی
۱۶۵	 آشفته شهرهای پست مدرن
۱۶۷	 نتیجه
۱۶۹	 پرسش به منظور بحث
۱۷۰	 منابع مفید مرتبط

فهرست	۳
فصل پنجم - جرم و شهر	
۱۷۱	۱۷۱
مقدمه	۱۷۲
کج رفتاری	۱۷۳
بوم‌شناسی هراس	۱۷۵
شهر و هراس	۱۷۸
جرم‌شناسی محیطی	۱۸۰
فضای قابل دفاع	۱۸۲
جرانم جهانی	۱۸۷
کنترل اجتماعی شهرها	۱۹۰
مدیریت مکان، کینگر ایکس فوریه ۱۹۹۹	۱۹۳
نتیجه	۱۹۴
پرسش به منظور بحث	۱۹۸
منابع مفید مرتبط	۱۹۹
فصل ششم - شهر تقسیم شده	
۲۰۱	۲۰۱
مقدمه	۲۰۲
توسعه‌ی ناهموار	۲۰۳
نظریه‌ی تنظیم	۲۰۵
فوردیسم	۲۰۶
انباشت انعطاف‌پذیر	۲۰۶
انتقال جغرافیایی	۲۰۷
نظم اجتماعی و نظم نهادی	۲۰۸
طبقه‌ی جدید مدیران - طبقه متوسط جدید	۲۱۰
ایمانی سازی	۲۱۳
نقد نظریه‌ی شهر جهانی	۲۱۶

و نظریه اجتماعی شهری

نوشیدنی کهنه، بطری شکسته ۲۱۷

شهر و مهاجرت ۲۲۰

تغییرات جمعیتی ۲۲۵

تفکیک توسعه درونی و بیرونی شهر ۲۲۸

ترقی خواهی ۲۲۹

موج دوم اعیانی سازی ۲۳۰

نتیجه ۲۳۲

پرسش به منظور بحث ۲۳۴

منابع مفید مرتبط ۲۳۵

فصل هفتم - حکومت ملی، محلی و جهانی ۲۳۷

مقدمه ۲۳۸

دولت - ملت ۲۳۹

مفهوم دولت ۲۴۰

ویر: مرجع مشروع اقتدار و قدرت قهریه ۲۴۰

انواع سلطه ۲۴۱

واحد‌های سیاسی و حکمرانی ۲۴۴

حکومت محلی ۲۴۵

انجمن تامانی و سیاست‌های ماشینی ۲۴۸

دیوانسالاری و رشد بخش دولتی ۲۵۰

اصلاح حکومت محلی ۲۵۳

خصوصی سازی ۲۵۶

جهانی شدن، دولت و شهرها ۲۵۶

نتیجه ۲۶۰

پرسش به منظور بحث ۲۶۲

منابع مفید مرتبط ۲۶۳

فهرست	ز
فصل هشتم - سیاست شهری	۲۶۵
مقدمه	۲۶۶
قدرت	۲۶۷
قدرت سیاسی شهر	۲۶۸
توسعه‌ی مجدد شهری	۲۷۱
جنبش‌های اجتماعی	۲۷۲
جنبش‌های اجتماعی و اتحادیه‌های ساخت و ساز	۲۷۴
سیاست و شبکه‌های اجتماعی	۲۷۷
جامعه‌ی ریسکی	۲۷۸
سیاست هویتی و نارضایتی	۲۸۰
واکنش مدیریت نشده اجتماع	۲۸۲
نتیجه	۲۸۶
پرسش به منظور بحث	۲۸۸
منابع مفید مرتبط	۲۸۹
فصل نهم - تخصص‌های شهری	۲۹۱
مقدمه	۲۹۲
استادان معمار	۲۹۲
معماری	۲۹۵
طراحی شهری	۲۹۷
برنامه‌ریزی و قدرت	۲۹۸
تخصص‌ها	۳۰۳
روندهای بین‌المللی در برنامه‌ریزی	۳۰۵
برنامه‌ریزی و مشروعیت	۳۰۷
چرخش ارتباطی در برنامه‌ریزی	۳۰۹

۳۱۰.....	مشارکت.....
۳۱۳.....	برنامه‌ریزی مکان محور.....
۳۱۴.....	توسعه‌ی پایدار.....
۳۱۵.....	تراکم شهری.....
۳۲۱.....	دولت شبکه‌ای.....
۳۲۲.....	برنامه‌ریزی و شبکه‌ها.....
۳۲۲.....	نتیجه.....
۳۲۶.....	پرسش به منظور بحث.....
۳۲۷.....	منابع مفید مرتبط.....
۳۲۹.....	فصل دهم - مسکن، شهروندی و جامعه.....
۳۳۰.....	مقدمه.....
۳۳۰.....	مسکن، خود و شمال شهرنشینی.....
۳۳۳.....	مسکن و شهروندی.....
۳۳۶.....	اقتصاد سیاسی مسکن.....
۳۳۷.....	خانه‌ها جهان را نجات می‌دهند.....
۳۳۹.....	بازارهای فرعی مسکن.....
۳۴۰.....	روندهای مسکن‌گزینی.....
۳۴۰.....	تغییرات خانوار.....
۳۴۲.....	گروه‌های چرخه زندگی.....
۳۴۲.....	خانوارهای جوان.....
۳۴۳.....	خانواده‌های دارای فرزند.....
۳۴۳.....	افراد سالمند.....
۳۴۴.....	مالکیت خانه و امنیت هستی‌شناختی.....
۳۴۴.....	پارانه‌ها.....
۳۴۶.....	وراثت.....

فهرست	ش
طرح اسکان اجتماعی	۳۴۷
مسکن ارزان قیمت	۳۵۰
قطبی شدن اجتماعی - اجاره‌نشینی	۳۵۱
حقوق مربوط به مالکیت زمین و حقوق شهروندی در استرالیا	۳۵۲
ردفون	۳۵۵
نتیجه	۳۵۶
پرسش به منظور بحث	۳۵۸
منابع مفید مرتبط	۳۵۹
فصل یازدهم - خانواده و جنسیت	۳۶۱
مقدمه	۳۶۲
خانواده	۳۶۲
خانواده، شبکه و اجتماع	۳۶۴
زوج‌ها و شبکه‌ها	۳۶۷
آموزش، مکان و اعتماد	۳۶۸
تغییرات جمعیت‌شناختی	۳۶۹
انفجار جمعیت سالمندان	۳۷۰
کوچک شدن خانوارها	۳۷۲
مهاجرت داخلی	۳۷۲
زنان و شهر	۳۷۳
فضاهای جنسیت زده	۳۷۵
تقسیم کار جنسیتی	۳۷۶
حوزه‌های عمومی و خصوصی	۳۷۸
شبکه، جامعه و خود، خودگریزها	۳۷۹
اعتماد	۳۸۰
جامعه‌ی شبکه‌ای	۳۸۱

ص	نظریه اجتماعی شهری
۳۸۲	آنومی در اینترنت
۳۸۴	نتیجه
۳۸۶	پرسش به منظور بحث
۳۸۷	منابع مفید مرتبط
۳۸۹	بحث و نتیجه‌گیری پایانی
۳۸۹	مقدمه
۳۸۹	صحنه‌ی شهری معاصر
۳۹۵	واژه‌نامه
۴۰۳	کتاب‌شناسی
۴۲۵	نمایه

فهرست جدول‌ها و نمودارها و شکل‌ها

شکل ۱-۱	الگوی منطقه‌ای برگس	۲۶
شکل ۱-۲	برنلی	۲۷
جدول ۲-۱	امپراطوری‌های شهری نخستین	۸۱
شکل ۲-۱	شهر قرون وسطایی	۸۲
جدول ۲-۲	شهرهای بازرگانی برتو اروپا	۹۱
جدول ۲-۳	ساختار شغلی در حال تغییر استرالیا	۱۰۶
جدول ۴-۱	استرالیا بازدیدکنندگان ورودی ۹۲-۹۸	۱۵۷
شکل ۵-۱	بوم‌شناسی هراس	۱۷۶
جدول ۶-۱	آمار مهاجران ورودی	۲۲۵
جدول ۶-۲	آمار مهاجران ورودی برحسب محل تولد	۲۲۶
جدول ۶-۳	کشورهای اصلی مبدا مهاجران ورودی	۲۲۶
جدول ۷-۱	حقوق بگیران حوزه دولتی و خصوصی	۲۵۲
شکل ۸-۱	الگوی وضعیت پروژه	۲۸۳
جدول ۹-۱	دوره‌های تصویب سند توسعه	۳۰۹
جدول ۹-۲	رویکردهای متضاد به برنامه‌ریزی و توسعه پایدار	۳۱۶
جدول ۱۰-۱	مسکن برحسب نوع تصرف	۳۳۸
شکل ۱۰-۱	نردبان انتخاب مسکن	۳۴۱
شکل ۱۰-۲	درصد مالکان خانه برحسب گروه‌های چرخه زندگی	۳۴۲
شکل ۱۱-۱	جمعیت استرالیا برحسب سن و جنس	۳۶۹
شکل ۱۱-۲	توزیع جمعیت استرالیا برحسب گروه‌های سنی	۳۷۰
جدول ۱۱-۱	فرصت‌های متغیر شغلی	۳۷۴

مقدمه مترجم

در فقدان فرصت‌های ضروری برای تالیف و تولید، گنج شایگان برخی متون خارجی که به رایگان در اختیار ما قرار دارد، سزاوار ترجمه و انتشار است، تا هم در کلاس‌های درس و هم در محافل و مجالس علمی مورد استفاده و نقد و بررسی قرار گرفته و مخاطبان بیشتری از آن بهره بردارند.

علم‌الاجتماع از اروپا به آمریکا رفت و ما رهگذر سالیان همین مسیر شدیم. استرالیا اما سرزمین نوینی است که چندان به چشم جامعه‌شناسان نیامده است و اینک مایکل باندز جاده‌ی دشوار علم‌الاجتماع اروپا تا آمریکا را پیموده و افغان ارزشمندی را که از آمد و شد در این مسیر برگرفته، استرالیایی کرده و باب بومی‌سازی را برگزیده که می‌تواند نمونه‌ای مناسب برای مدعیان بومی‌سازی و مشابه‌سازی باشد. مایکل باندز در کتاب خود «نظریه اجتماعی شهری» شهر و شمال شهر استرالیایی را بر قطار این جاده پیچان و خم اندر خم سوار کرده و هوشمندی خود را به کار بسته تا پای گیر کرده استرالیا در باتلاق استعمار و استثمار را نشان دهد و داغ سرمایه نابرابر شده بومیان تهی‌دست رنگین پوست را در مقابل سلاح به دستان سفیدپوست، فریاد کند.

من کتاب مایکل باندز را برگزیده‌ام که به گمانم تحفه متفاوتی در عرصه مباحث شهر و شهرنشینی است و در کلاس‌های ارشد و دکتریم آن را معرفی کرده و از دانشجویانم خواسته‌ام تا به همراه من بر کاه گل ترجمه آن پای بکوبند و غروب کلاس که فرا برسد، مزد خویش بستانند و شاید هم با این خیال خوش بروند که عمارتی ساخته‌اند از کاغذها و جلدهای رنگارنگ. البته باید اذعان کنم گرچه فضای دانشجویی ما نسبت به سال‌های قبل، زبان انگلیسی را بیشتر می‌شناسد، اما هنوز هم، بنای کاغذی رنگارنگ ترجمه‌های دانشجویی به زاغه‌ای برهم شده از مداخلات دارالترجمه‌ای و وام‌ستانی از انواع متون و سایر ابزار، می‌ماند و گاه حتی معنای کاملاً معکوس می‌گیرد و خود، حجاب و پرده سنگین‌تری بر متن می‌اندازد که جز تکرار و از گام نخست و کلمه نخست آغاز کردن، چاره‌ای باقی نمی‌ماند. به هر حال اخلاقاً موظفم از دانشجویان همه این کلاس‌ها که ساق قلم ترجمه خود را بر این

گاه گل ورزیده تر کرده‌اند، تشکر کنم. بدیهی است که اندیشمندان جوان ما علاوه بر لغات، جملات و ادبیات رسمی کتاب‌ها و مقالات آسان و دشوار، الزاماً باید با آنچه در فرهنگ روزمره مردم آن سوی آب‌ها زبان زندگی است، آشنا شوند.

در میناکاری‌های این متن دشوار و دیر آشنا، البته شریکی جوان و نکته‌سنج و واژگان دار و واژگان دان به نام امیر خرمی داشته‌ام که مرا در به پایان رساندن این راه دشوار، به کندی کمک کرده است. به نظرم بهترین راه برای امتنان از زحمات او و گران‌ترین درس برای او همین بود که من بالاخره، ترجمه و ویرایش کتاب را از کلمه نخست تا حرف پایان، به هم آوردم و نگذاشتم این همه زحمت در پوشه‌های دفتر محل کارم به دود و گرد و خاک تهران آلوده شود.

از دانشجوی دیگر و دستیارم، بشیر تفنگسازی هم که در کار آماده‌سازی کتاب برای چاپ، با دلسوزی و دقت مرا یاری کرده است نیز تشکر می‌کنم.

مطالعه و نقد این کتاب را به همه دانشجویان و همکارانم توصیه می‌کنم و استفاده از آن را برای مدیران شهری نیز ضروری می‌دانم و انتظارم این است که مخاطبان این کتاب ارزشمند از نقد و تحلیل محتوای کتاب خودداری نکرده و راه را برای استفاده بیشتر و بهتر از آن هموار کنند.

دکتر رحمت‌اله صدیق سروستانی

استاد گروه جامعه‌شناسی دانشگاه تهران

مقدمه

این کتاب، دربارهٔ نظم اجتماعی شهرها است و به شکلی انتقادی، به معرفی تعدادی از نظریه پردازها اجتماعی و برخی از موضوعات و مطالب مربوط به مناقشای می‌پردازد که بر سرسازمان اجتماعی شهرهای معاصر، در جریان است. موارد و اطلاعاتی که این کتاب مبتنی بر آنهاست، مشتمل بر نمونه‌هایی هستند که از استرالیا برگرفته شده‌اند؛ یعنی از کشوری که ۸۵ درصد از جمعیت آن شهر نشین هستند (هیت، ۱۹۹۰). این کتاب همچنین شامل نمونه‌های متنوع بین المللی و میان فرهنگی است که اغلب حاصل فرآیند شهرنشینی غربی‌اند و به منظور شرح و توضیح پدیده‌های اجتماعی-فضایی، در این اثر گرده آورده شده‌اند. هالی (۱۹۹۰، ۲) مدعی است که ریشهٔ بخش بزرگی از-اگر نگوییم اغلب- آنچه را که در جریان ایجاد و توسعهٔ شهرهای معاصر، اتفاق افتاده می‌توان در ایده‌های انسان‌های بصیر و دوراندیشی جست که در گذشته‌های دور می‌زیستند و توسط معاصرانشان یا نادیده گرفته یا طرد و نفی می‌شدند. نظریهٔ اجتماعی شهری برای ما، تبیین‌هایی تطبیقی را از جامعهٔ شهری و از برون‌دادهای حاصل از کاربرد این تبیین‌ها در جهان واقعی فراهم می‌آورد. ما به عنوان هستی‌های اجتماعی، مخلوقات خود-کنترل کننده هستیم که مدام در نوعی فرآیند شکل‌گیری [خود] به سر می‌بریم. این فرآیند بر ساخت خود در عین حال، فرآیند بر ساخت ساختار اجتماعی هم هست. نظم نهادی جامعه- که ظهور و بروز آن را در قالب زبان، رویه‌های اجتماعی، اشکال سازمانی و دیگر مظاهر اجتماعی می‌توان دید- نوعی تداوم را فراهم می‌آورد. اما نظم نهادی، با وجود تداومی که دارد، در معرض نوعی فرآیند مهارشدنی تعدیل و تغییر هم قرار دارد. شکل شهری، یکی از عناصر تداوم مذکور است. با وجود تحولی که به واسطهٔ فناوری‌های اطلاعات در کنش متقابل به وجود آمده است، ولی کنش متقابل اجتماعی که جوهر و اساس جامعه و موضوع شناسایی نظریهٔ اجتماعی است، در فضا واقع می‌شود. ساخت اجتماعی شکل شهری شهر- یا همان ریخت شناسی شهر- بنا به خصوصیتی که در هر دورهٔ خاص دارد، از منافع اجتماعی، سیاسی و اقتصادی گروه‌های خاصی، حمایت می‌کند. این

ساخت همچنین، ظرفی را پدید می‌آورد که در آن، گروه‌ها و «خود»های اجتماعی شکل می‌گیرند. ساخت اجتماعی شهر، فرصت‌ها و در عین حال محدودیت‌هایی را برای کنش متقابل میان افراد در فضا، فراهم می‌کند. همه ایده‌ها و چارچوب‌های تفسیری که فصل‌های بعدی با آنها مواجه می‌شویم، بصیرت‌هایی را نسبت به نظم شهری و رابطه آن با شکل‌گیری خود و جامعه، ارائه می‌دهند.

امروزه، شهرها و شکل‌بندی اجتماعی آنها، از اهمیت فزاینده‌ای برخوردارند. در حال حاضر، ۴۷ درصد یا به عبارتی ۲/۸ میلیارد نفر از جمعیت جهان، شهرنشین هستند. پیش‌بینی می‌شود که این رقم در سال ۲۰۳۰ میلادی به ۶۰ درصد یا ۴/۸ میلیارد نفر از جمعیت جهان برسد. (مرکز سازمان ملل متحد برای سکونت‌گاه‌های انسانی، هیئت، ۲۰۰۱: ۲۷۱) حکمرانی شهری، بر زندگی روزانه بخش عظیمی از جمعیت جهان، تأثیری فزاینده بر جای گذاشته است. هرچند، دولت‌ملت‌ها واحد بنیادین حکمرانی باقی مانده‌اند ولی بخش اعظم ارائه خدمات توسط زیرساخت‌های نرم و سخت، در زمینه‌ای محلی صورت می‌گیرد و اغلب این خدمات به طور مستقیم توسط دستگاه‌های وابسته به حکومت محلی، ارائه می‌شوند. از منظری اقتصادی، شهرها به چنان مقیاسی دست یافته‌اند که دولت‌ملت‌ها در مقابل جمعیت، اندازه و برون داد اقتصادی شان، کوچک به نظر می‌رسند. برخی از شهرها در امر سرمایه‌داری جهانی، از نظر راهبردی، چنان نقش مهمی دارند که فروپاشی و اضمحلال آنها، تأثیر عظیمی بر اقتصاد ملی و جهانی، خواهد گذاشت.

دولت‌ملت‌ها از نظر راهبردی، از راه شهرهای خود به اقتصاد بین‌المللی وصل می‌شوند. جامعه‌شناسی شهری در سرتاسر سده‌ی گذشته، در تحلیل نظم اجتماعی معاصر، بسیار پربار بوده است. مطالعه شهرها در ابتدای سده‌ی گذشته، در قلب جامعه‌شناسی جای داشت. هر چند آثار زیممل نمونه‌ای از همین وضع است، ولی آثار بنیادین مکتب شیکاگو که طی بخش اعظم سده، نفوذ بسیاری بر جامعه‌شناسی داشت، اساساً بر مطالعه شهرها استوار بود. ساسن مدعی است که «هم اکنون شهر، یکبار دیگر به عنوان صحنه استراتژیک فهم روندهای اصلی جدید، ظاهر می‌شود؛ روندهایی که در حال بازیکربندی نظم اجتماعی هستند.» (ساسن ۲۰۰۰: ۱۴۳)

ساختار کتاب

اولین فصل از کتاب، درون چارچوبی از تاریخ اندیشه، نظری اجمالی بر نظریه اجتماعی مربوط به شهر، خود و جامعه می‌افکند. در این فصل، از مسئله نظم و نظریه اجتماعی کلاسیک در آثار

ف..... نظریه اجتماعی شهری

دورکیم، مارکس و وبر آغاز می‌کنیم و به اختصار به شرح ظهور شهر و «خود»، درون زمینه مدرنیزاسیون و از منظر مدرن متقدم، می‌پردازیم، مفاهیم کلیدی که در این فصل آن‌ها را بررسی می‌کنیم عبارتند از: مسئله آگاهی مشترک، بیگانگی، آنومی یا بی‌هنجاری، عقلانی شدن، اجتماع جامعه و کلان شهر و حیات ذهنی. هر چند نظریه‌های بوم‌شناسی انسانی برگس و ورت از اعضای مکتب شیکاگو، به شکل گسترده‌ای مردود شناخته شده‌اند، اما این نظریات در مناقشات درون نظریه اجتماعی شهری بسیار پرنفوذ بوده‌اند. روش قوم‌نگارانه پژوهش‌های شهری که مکتب شیکاگو پیشگام آن بود، به تازگی دوباره احیا شده است. منتقدان مکتب شیکاگو یعنی گنز و فیشر، به منظور فهم روابط اجتماعی در شهر، الگوهای ارتباط مداوم را عرضه می‌کنند. مکتب کنش متقابل نمادین و پدیدارشناسی، به منظور فهم شکل‌گیری هستی‌های اجتماعی در قالب کنش‌گران، چارچوب مرجعی را فراهم می‌آورد. یورگن هابرماس عضو سابق مکتب فرانکفورت، در اثر خود درباره عقلانیت ارتباطی، این نظریه‌ها را به کار می‌گیرد. همچنین نفوذ این نظریه‌ها را در آثار گیدنز و بوردیو می‌توان دید. این دو، با توسل به مفاهیم «ساختاربندی» و «عادت‌واره»، طرح‌های جامعی از رابطه میان خود و ساختار اجتماعی فراهم می‌آورند. اندیشه اقتصاد سیاسی و اندیشه نو مارکسیستی، بیشترین نفوذ را در تحلیل نظم اقتصادی در حال تغییر شهر و تحولی که این تغییر سپس در نظم سیاسی و اجتماعی به وجود می‌آورد، داشته‌اند. نظریه پردازان صاحب نفوذی که در این زمینه از اهمیتی پایدار برخوردارند عبارتند از: ساسن، کستلز و هاروی. نظریه‌های مدیریت‌گرا که از منطقی وبری نسبت به شهر مشتق شده‌اند، در پیوند با تحلیل‌های نو مارکسیستی از نظم اقتصادی و دولت، الگوهای مفیدی برای تحلیل استقرار قدرت تخصصی، فراهم می‌کنند. نظریه‌های پست مدرن، ادعاهای عقلانیت مدرن غربی را که پایه و اساس استدلال‌های نظریه پردازهای متقدم است و هم ادعاهای عدالت و برابری را که در یک نظم شهری مبتنی بر عقلانیت مدرن شکل می‌گیرند، مورد پرسش قرار می‌دهند.

فصل دوم نظری اجمالی به توسعه شهر غربی می‌افکند و نظریه و تاریخ را با هم ادغام می‌کند. الگویی تکاملی که مارکس از ظهور سرمایه‌داری ارائه می‌دهد و رویکردهای وبری درباره سیاست و قدرت در شهر، چارچوب‌های غالب این فصل هستند که به منظور ساماندهی به تاریخچه توسعه شهری از سده دوازدهم تا سده بیستم میلادی، به خدمت گرفته شده‌اند. همچنین در این تحلیل تاریخی، مولفه‌های گذار از یک نظم اجتماعی سنتی به یک نظم اجتماعی مدرن-آنطور که دورکیم در آثار خود صورت‌بندی می‌کند- بازتاب می‌یابند. شهرهای استرالیایی به عنوان محصول قدرت

امپراطوری بریتانیا و سرمایه‌داری بازرگانی متأخر، تاریخ شهرنشینی اروپایی و روابط سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را در دوران شکل‌گیری خود، منعکس می‌کنند. اندیشه شهرهای بازرگانی و توسعه وابسته، به فهم شهرنشینی در استرالیا، کمک می‌کنند. شهرنشینی معاصر در استرالیا در درجه اول، میراث استعمار است. این امر در ترکیب با بازسازی اقتصادی معاصر که همه اقتصادی‌های توسعه یافته عصر حاضر، آن را از سرگذرانده‌اند، شهرنشینی استرالیایی را به وجود آورده است.

فصل‌های سه تا یازده، مطالب و مقولات مربوط به جامعه شهری معاصر را بررسی می‌کنند. این فصل‌ها با تأکید بر رابطه میان شهر، «خود» و جامعه به معرفی و تحلیل ادبیات و مباحث جاری جامعه شهری می‌پردازند.

فصل سوم، از میان همه مناقشات به مناقشات مربوط به مکتب شیکاگو، تونیز و بورديو اختصاص یافته است و مفاهیمی چون اجتماع، حومه شمال شهری و سرمایه اجتماعی را بررسی می‌کند. مفهوم اجتماع، مناقشاتی را منعکس کرد، که حول مفاهیمی مانند ضد شهرنشینی و تأثیرات مضر شهری شدن و مدرنیته، جریان داشته‌اند. در این فصل، مفهوم اجتماع و بازتاب آن را در آرزوی زندگی در حومه شمال شهری و برنامه‌ریزی دولتی به منظور توسعه شمال شهرنشینی، مورد مذاقه قرار می‌دهیم. حومه، محل برتر زندگی خانواده‌ها و شکل‌گیری «خود» در دوره بعد از جنگ جهانی دوم بوده است. هم اکنون، شمال شهرنشینی، تحت تأثیر مطالبات معاصر برای تقویت شبکه‌های اجتماعی و اجتماعات از راه توسعه سرمایه اجتماعی در شهرهایی قرار دارد که بر مبنای برنامه و طرحی جامع، ساخته و پرداخته می‌شوند.

فصل چهارم، به تأمل در کنش متقابل نمادین و نظریه کنش می‌پردازد و ساخت اجتماعی معنا را در شکل شهری، بررسی می‌کند. مفاهیمی چون نقش برداری شناختی و روانشناسی محیطی، به ما کمک می‌کند تا کنش متقابل افراد را با محیط شان، این را که آنها چگونه محیط خود را قرائت می‌کنند و چگونه محیط برای آنها معنا می‌یابد و اهمیت عاطفی پیدا می‌کند، بفهمیم. این عناصر معنا، اتفاقی نیستند بلکه حاصل تجسد آرمان‌ها در شکل شهری محسوب می‌شوند. ما این آرمان‌ها را خلق می‌کنیم و سپس آن‌ها را نگه می‌داریم و مستند می‌کنیم. آنگاه، هم آنها را رواج می‌دهیم و هم به مردم محلی و هم به گردشگران، عرضه می‌کنیم. این فرآیند همواره یکی از جنبه‌های مهم برنامه‌ریزی و توسعه در شهرها و هم عامل مهمی در رقابت آنها با یکدیگر بر سر جذب سرمایه‌ها بوده است. این تصویر

ک..... نظریه اجتماعی شهری

سازی از شهر یا همان آرمانی کردن شهر، به عنوان ابزار تقویت نوعی عقلانیت ویژه بر شکل شهری و ابزار اعمال فرآیند طرد در شهر هم عمل می‌کند.

فصل پنج، به تأمل در باب نظریه خرده فرهنگی، جهانی شدن و ساختاربندی می‌پردازد و کج رفتاری و جرم را در شهر، بررسی می‌کند. متقدم ترین مطالعات شهری، به بررسی مسائل مربوط به امنیت در شهر و آسیب شناسی کج رفتاری می‌پردازند. کج رفتاری، امری طبیعی است اما ترس و طرد می‌آفریند. کج رفتاری، ویژگی متمایز کننده شهر است و بخش بندی اجتماعی را به وجود می‌آورد و تشدید می‌کند. آنجا که کج رفتاری، بر مبنای قانون مشمول مجازات می‌شود، نهادهای دولتی مرزبندی میان گروه‌ها و مناطق را از راه نظارت، زور و موانع فیزیکی شفاف می‌کنند. همچنین، ترس از جرم، مسیرها و رویه‌های مردم را در شهر تعیین می‌کند و به طور خاص بر زنان اثر می‌گذارد. مجموعه‌ای از عوامل اجتماعی در تعیین مجرمین، قربانی جرم، محل وقوع جرم و ترس از جرم، ایفای نقش می‌کنند. در شهرهای معاصر، روابط محلی جهانی، بر میزان وقوع جرم تأثیر می‌گذارند. این تأثیرات جهانی، تا اندازه‌ای مؤید تأکید فزاینده بر رعایت قانون و مقررات در چارچوب حکومت محلی هستند؛ که متحول کننده ویژگی اجتماعی اعتماد، اقتدار مشروع و پیوستگی اجتماعی در شهر است.

فصل شش به تأمل در نظریه نو مارکسیستی، به ویژه در آثار اسکات و استورپر می‌پردازد و تأثیرات اجتماعی حاصل از بازسازی اقتصادی را بر نظم شهری و مهاجرت، بررسی می‌کند. اندیشه‌های پسا- فوردی به ما کمک می‌کنند تا بتوانیم تحول نظم صنعتی بعد از جنگ و شکل شهری آن را به مجموعه‌ای انعطاف پذیر، الگوسازی کنیم. اشکال جدید تنظیمات حکومتی، اشکال جدید محل‌های جغرافیایی، اشکال جدید روابط اجتماعی و شبکه سازی اجتماعی، همه و همه، حرکت به سوی پسا فوردیسم را همراهی می‌کنند. ظهور یک طبقه متوسط جدید، به معنای پشتیبانی بیشتر از فرآیند اعیانی سازی مراکز شهر و بخش بندی اجتماعی در شهر است. تأثیرات اقتصادی جهانی، این تغییرات را تا اندازه‌ای توضیح می‌دهند، ولی این تحولات در همه جا به یک شکل نیستند و در کشورها و شهرهای مختلف به گونه‌های متفاوتی پدید می‌آیند. مهاجرت، نتیجه نظم اقتصادی و فرصت اقتصادی تغییر یافته است و بُعدی دیگر را به ابعاد بخش بندی اجتماعی در شهر، می‌افزاید.

فصل هفت، به بررسی نهاد دولت می‌پردازد؛ نهادی که محور مدرنیته و تنظیم حیات شهری است. در این فصل، با استفاده از نظریه‌های مارکس، وبر و نظریه پردازهای معاصر، به بررسی دقیق

توسعه دولت و حکومت محلی و رابطه تاریخی این نهادها با دستگاه‌های حزبی می‌پردازیم. دیگر مطالبی که در فصل هفت، بررسی می‌شوند عبارتند از تحول دولت از راه بازنگاری در قانون‌های دولتی، قدرت مناقشه برانگیز دیوانسالاری، خصوصی سازی و کاهش تدریجی قدرت دولت از راه فرآیند جهانی شدن.

فصل هشت، بحث در باره دولت را ادامه می‌دهد و به بررسی ماهیت متغیر سیاست شهری می‌پردازد. کثرت گرایی، مشارکت، جنبش‌های اجتماعی، نظریه رژیم و ماشین‌های رشد، مفاهیمی هستند که در این فصل و در جریان تحلیل پاسخ‌های سیاسی که به نظم اجتماعی و اقتصادی و ویژگی‌های تغییر یابنده «خود» داده می‌شود بررسی خواهند شد. سیاست هویتی، در برگیرنده جنبه خاصی از ویژگی تغییر یابنده شهروندی و «خود» و هم مستلزم تأکید مضاعفی بر دخالت اجتماع در امر سیاست شهری است.

فصل ۹، به بررسی تخصص‌های شهری و تأثیر آنها بر سیاست و تولید شکل شهری، می‌پردازد. برنامه ریزی، به عنوان تخصصی که بیشتر از تمامی تخصص‌ها، خود را وقف تنظیم شهری می‌کند، قدرت تخصص‌ها و نقش‌های تخصصی در شرایط اجتماعی ناشی از پسا فوردیسم و پسا مدرنیته را به وضوح نشان می‌دهد. روندهای بین المللی مندرج در برنامه‌ریزی، کناره‌گیری دولت، خصوصی سازی و شکل تغییر یابنده سیاست شهری را منعکس می‌کنند. نقش برنامه ریزها به واسطه محوریت یافتن امر ارتباطات، بازخوانی می‌شود و الزامات محلی و جهانی مکان و میزان پایداری برنامه‌های مربوط به برنامه‌ریزی شهری را در شهرها، جلو می‌برد.

فصل دهم، به بررسی مسکن شهری می‌پردازد. در این فصل، تأثیر مسکن بر فرد از راه رسانه اجتماعی سازی و شهروندی و تأثیر آن بر شکل شهر از راه اثر انواع مسکن بر توزیع خدمات و زیرساخت‌ها در شهر، بررسی می‌شود. این فصل پیوند نزدیکی با مشاهدات فصل سوم در باب حومه شمال شهری دارد. همچنین در این فصل، به بحث در باره رابطه میان تغییرات جمعیت شناختی و مسکن و بخش بندی اجتماعی در شهر می‌پردازیم و دسترسی به مسکن را به عنوان علل طرد اجتماعی، بررسی خواهیم کرد.

فصل یازدهم، به بررسی فرد، خانواده و جنسیت می‌پردازد. خانواده، کانون شکل گیری «خود» و واحد بنیادین خانوار است. بنابراین، خانواده، سنگ بنای توسعه شهری و اجتماعی است. افراد درون خانواده شکل می‌گیرند و شبکه‌های اجتماعی از خانواده‌ها شروع می‌شوند و گسترش می‌یابند. چنانکه

که ما مشاهده کرده‌ایم، این شبکه‌ها، از جهت انباشت سرمایه اقتصادی و اجتماعی، اهمیت دارند. همچنین، این شبکه‌ها به هنگام نیاز، نوعی حمایت مادی را فراهم می‌آورند. حمایتی که شبکه‌های اجتماعی فراهم می‌آورند به دلیل وجود جمعیتی رو به سالمندی و کاهش خدمات رفاهی، اهمیت فزاینده‌ای پیدا می‌کند. با وجود پیشرفت‌هایی که در امر برابری جنسیتی حاصل شده است، فضای شهری همچنان جنسیت زده باقی می‌ماند. این جنسیتی سازی فضای شهری، گاه فرصت‌ها و گاه محدودیت‌هایی را ایجاد می‌کند.